

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԲՆԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԲ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ 27, 1899

ԹԻԻ 30

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բնական Առաքինութիւններ	233
Բարոյական Քաջութիւն	233
Թղթակիցներու Պատասխաններ	234
Հոգեբանի Զարմանալի Բնալուծարանը	234
Միջատներու Գաղթումները	235
Հրեաները Պաղեստինու Մէջ	236
Հեծանուորներու Սընթացութիւնը Եւ	
Տոկոսութիւնը	236
Ընկուզի Տեսակէ Պատուէրն Իբրեւ Ուտեստ	236
Կը մօտենանք թէ Կը հեռանանք	237
Բաղձալին Բաղձալին	237
Եփրատ Գոլէճի Շուրջը	238
Հանդէս Քաղաքական	239
Դրամական	240

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն հինգշաբթի օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար կանխիկ 1 1/2 մեծիտիյէ, վեցամսեայն՝ 3/4 մեծիտիյէ: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Եթէ թերթի գինն է 30 փարս: Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ ատ. Տր. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, իսկ բաժանորդագրութեան վերաբերեալներն՝ ատ. Տր. Հ. Ք. ԿՐԻՆ, Ամերիգան խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միտիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ,
Հ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՈՒՍԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐԵՆ-ԻՄԱԳԻՐ

ԲՆԱԿԱՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սմերիկեան թերթ մը կը պատմէ զգացման և գործի ազնուութիւն ցուցնող հետեւեալ երկու անակնկալ իրողութիւնները: Ամէն մարդու բնութիւն լաւագոյն կողմ մը ունի: Աւետարանն ահա այդ կողմին կոչում կ'ընէ: Աստուծոյ շնորհքն ալ այդ կողմը կը զօրացնէ և կ'ամրացնէ:

«Անցեալ կիրակի ձիու վաճառական ու մարդիկ մը նոր ձի մը կը վազցնէր Նիւ Եորքի մէկ հրապարակին վրայ: Յանկարծ ձին սանձն իր ակումներուն մէջ առաւ և խօլ արշաւ մը սկսաւ առանց կառավարուելու: Վարիչն ի զուր, կէս մը տեղէն ելլելով, ճգնեցաւ սանձովը սղոցել անոր բերանը: Փոքրիկ տղու մը ճիգին չափ իսկ արդիւնք չունեցան անոր ճիգերը: Քիչ մը անդին երկու կառքեր, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ չորսական հոգի կային, անոր ուղղութեամբ կ'երթային երբեք և դանդաղ ընթացքով: Դիմացէն երկու ձիաւորներ կու գային սրարշաւ, այնպէս որ ճամբուն ամբողջ

լայնքը բռնուած էր: Մարդն յայտնապէս չուզելով որ իրմէ զատ ուրիշներ ալ մահուան վտանգի մատնուին՝ ընտրեց միակ ընթացքը, որ ծանօթ է այսպիսի պարագաներու մէջ գտնուող հեծեալներու միայն: Այսինքն որոշեց ձին գետին տապալել: Սանձին մէկ երասանը թողլով շիտակ կայնեցաւ իր տեղը, և երկու ձեռքով միւս երասանը բռնելով ուժգին ցունցով քաշեց զայն: Կաշեայ փոկն հասարակ չուանի մը նման փրթաւ: Երկու ցունցով զիւր յանկարծ մէկ կողմ քաշուեցաւ և կենդանին զլիկվար ինկաւ փռուեցաւ գետին վրայ՝ պարանոցը ջախջախելով: Անոր լեծուած կողքը օդն ելաւ և հեծեալը քանի մը կանգուն հեռուն նետուեցաւ: Վերադառնալով զայն և տարին հիւանդանոց, ուր քիչ յետոյ աւանդեց իր հոգին»:

Այս ընթացքը «բնական առաքինութիւն» կը կոչուի աստուածաբաններէն, բայց եականապէս քրիստոսաւայել գործ էր: Մենք Աստուածային շնորհաց մասնաւոր ապացոյցներ գտնելու համար կարող ենք Նիւ Եորքի և ուրիշ ուէ մեծ կամ փոքր քաղաքի ձիավաճառական հրապարակները դիմելու, ուր մարդիկ ձիարշաւներ կ'ընեն կիրակի օրեր: Սակայն ահա մարդ մը որ իր կեանքը դրաւ օտարներու համար: Արդարեւ կարելի էր որ մեռնէր, եթէ կառքերու վերահաս ընդհարումը տեղի ունենար: Կարելի ալ էր որ ազատուէր երբ իր ձին իյնար: Սակայն այդ փափուկ կացութեան մէջ զայն վարող շարժառիթն անտարակոյս ինքնապահպանութեան բնազդը չէր, այլ ուրիշներ վտանգէ պահպանելու հաստատ որոշումը: Մեռաւ ան որպէս զի ուրիշներ ապրէին, և ատով նմանեցաւ քրիստոսի, թերեւ առանց երբեք մտածելու թէ անոր նման կը շարժէր:

Երկու օր ետքը թափառաչողիկ տղայ մը, որ ընկերներով ձիանագնտակ կը խաղար փողոցներուն մէջ, անզգուշութեամբ զարնուեցաւ ելեկտրաշարժ կառքի մը և իյնալով ջախջախուեցաւ: Աս ալ հիւանդանոց տարուեցաւ՝ հաւանօրէն մահացու կերպով վիրաւորուած: Երբ դրին զայն հիւանդանոցի սայլին մէջ, բացաւ

իր աչքերը, նայեցաւ բոլորն երեսը և ըսաւ, «Մայրիս միւսեր, խեղքը կը թուցնէ. ասկէ զատ՝ ըսելէն ի՞նչ օգուտ կ'ըլլայ»: Երբեք կարգադրած էր արդեօք սա համարը: «Մինակ անձերնուդ շահը մինաւ յիք՝ հապաւ ամէն մէկը իր ընկերինն ալ» ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ կարգադրած կամ չկարգադրած ըլլալը: Բաւական է որ կը գործադրէր զայն: Եւ լաւ է Սուրբ Դիմքին պատուէրները կատարել առանց գիտնալու քան զանոնք գիտնալ առանց գործադրելու:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՔԱՋՈՒԹԻՒՆ

Եթէ կայ կատարելի գործ մը արտաքին մարդուն վտանգաւոր և այնքան դժուարին որ շատեր զայն կատարելէ խոյս կու տան ալ լիայլ պատճառանքներով, գործ մը այնպէս դժնդակ որպէս է նաւակ մը վարել խաթերու մէջէ դէպի նաւ մը որ ընկղմելու վրայ է, կամ մագլցի ելլել հրդեհեալ տան մը դադաթը փոքրիկի մը կեանքն ազատելու համար, կամ մտնել այնպիսի տուն մը ուր ժանտախտ մուտ գտած է, ամէն ոք կ'ըսէ թէ արի, հուժկու թիափարը, մագլցողը և հիւանդապահը դիւցաղնեւ Դիցուք թէ վտանգը և արիութիւնը տարբեր տեսակ ըլլան. զոր օրինակ՝ արդարասիրութեան համբաւը վտանգի տակ դնել, սկզբունքի համար ընկերներէ, ճշմարտութեան համար յաջողութենէ և պատուի համար ստացուածքէ հրաժարիլ, անժողովրդական խօսքեր խօսիլ, մոլեկան և փորձիչ նորութիւն մը պատարալել և այնպիսի դիւք մը բռնել, որով ատելի կ'ըլլանք անոնց որոնց սիրուն և հաճութեան կը ցանկանք, կամ որով մեղի դէմ կը զայրացնենք այնպիսիներ որոնց հաճոյ ըլլալ կը պահանջեն մեզմէ մեր շահերը: Ահա քաջասիրտութեան ուրիշ փորձ մը, մեծութեան տարբեր չափ մը և դիւցաղնութեան նոր կշիռ մը: Այս չէ՝ ճշտութիւն որ ուղեք քրիստոս ըսել, երբ աշխարհի խօսեցաւ իբրեւ անոր Տէրը և մեղի յայտնեց թէ ի՞նչ ընելու և ըլլալու ենք, եթէ կ'ուզենք իրեն հետեւիլ:

ԹՂԹԱԿԻՅՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

[Խմբագրական]

Երեւոյ Ծառայողական Հարցեր

(Շար. Կարգադրութիւն Եւ Գործ)

3. Մեր թղթակցին վերջին հարցումը անհիշատակ հոգեւոր գոյութեան կը վերաբերի: Քանի մը տարի առաջ այցելութիւն տուինք Սասնա-ճորտի Տէր Գեորգ Արծրունի հօր, անկեղծօրէն բարի այն մարդոց միոյն, որոնք ամէն երկեղեցւոյ քրիստոնեաներ կը նային ակնածանքով եւ խանդավառութեամբ: Տարիներով Աւետիքէր կարգացած էր եւ մեր խօսակցութեան ընթացքին մէջ խնդրեց որ մարմնէն անջատուելէ ետեւ ապրող անհիշատակ հոգեւոր ապացոյցին վրայ զրեւնք: Ծերունի քահանայ, որ երկրաւոր կեանքի գրեթէ դար մը բուրժուած էր, կը զգար թէ իր տկար մարմինը պիտի չկրնար երկար ժամանակ դիմանալ: Քրիստոնէական հաւատը ունէր, բայց խեղճ մահկանացունքէս շատին նման կ'անձկար մահուանէ վերջ գոյութեան շօշափելի ապացոյցի մը: Ուրիշ բարի մարդ մը, որոնք աղօթքները շատ անգամ կը լսէինք մեր մանկութեան ժամանակ, սապէս կ'աղօթէր ստէպ. «Տէր, հանէ մեզ Փասգայի գլուխը եւ տեսնել տուր Նոր Երուսաղէմը»: Կ'ողգէր երկինքը տեսնել եւ անոր գոյութեան վրայ այնպէս յստակ ապացոյց մը ունենալ որպէս ունէր այն քաղաքին վրայ ուր տարիներէ ի վեր ուղղութեամբ եւ երկրազածութեամբ վաճառականութիւն կ'ընէր: Այս բաղձանքը բնական է եւ ինքնին ծուռ է: Եթէ կարելի ըլլար գէթ վայրկեան մը տեսնել մեր մեռնող բարեկամներուն հոգիները, մինչ քանի որ անոնք իրենց մարմիններէն, կամ եթէ այն հոգիները մեր քով թեւաբախելու պահուն հոգեւոր մեր ակնհայտութեան, «Մենք դեռ կենդանի ենք», անձառելի միութեամբ կ'ըլլար մեզի: Սակայն թէեւ մահուան շատ անկողիններու քով գտնուած ըլլանք, այս տեսակ ապացոյց բնաւ մեզի չէ արուած: Մենք լսած ենք արժանահաւատ զէպքեր երբ ողջ անձեր տեսած են մեռած սիրելիներ: Շատեր մտային պատրանքներու կարգը կը դասեն այսպիսի տեսիլներ: Մենք այնպէս չենք դասեր, եւ սակայն կը խոստովանինք թէ այս տեսիլներն իրեւապացոյց սովորաբար չեն ունենար, եւ հաւանքէն սահմանուած չեն ունենալ մեծ կշիռ ուրիշներու համար բայց միայն անոնց՝ որոնց կողմէն անոնք: Այսպիսի տեսիլ մը եկաւ յոգեւորագրիս հանգուցեալ մօր՝ իր մահուանէն քանի մը օր միայն առաջ: Բայց պարտաւոր ենք խոստովանիլ թէ անձնապէս չենք ունեցած այսպիսի փորձառութիւն: Բարեկիցատակ Տէր Գեորգ հօր խնդիրը նշանակեցինք մեր յուշատետրին մէջ եւ մտադրեցինք գրել՝ առաջարկուած նիւթին վրայ, բայց դեռ չգրած՝ անոր մահուան լուրն տուինք: Ուշացուցած էինք գրել՝ զգալով որ պիտի չկրնայինք արժանաւոր Տէր Հօր տալ ապացոյցի այն տեսակը որոնք կը տեսնար ինք: Չենք կարող յառաջ բերել նիւթապաշտեանութեան անհիշատակ լուսնոյ տեսակէ ձեռնարկութիւններ (փաստ): Հինգ զգայաբաններէն ոչ մէկուն միջոցով ապացոյց կու գայ մեզի, եւ նիւթական բաներու գոյութեան մասին մեզ համոզող ոչ մէկ փաստ կրնայ գործածուիլ հոգեւոր գոյութիւնն հաստատելու համար: Եւ սակայն կը հաւատանք թէ անհիշատակ հոգեւոր գոյութեան հաւատալը ամենէն բանաւոր բանն է: Հոգիին անհիշատակ ըլլալուն վերաբերեալ կարծիքն իսկ քիչ ցուցնէ թէ կարելի չէ ունէլ ընծայութիւն

կամ ապացոյց ընդունիլ զգայաբաններուն միջոցով: Մենք նիւթական բաները միայն կրնանք տեսնել: Եթէ արեւը կիզման վիճակի մէջ չըլլար, չէինք կրնար զայն տեսնել, եւ կիզում անկարելի է առանց նիւթի: Չայնք նիւթական բանի մը միջոցով միայն կրնայ փոխանցուիլ, եւ եթէ մոլորակներուն միջեւ անջրպետը բացարձակ պարապութիւն է, յաւիտեանական լուսնութիւն կը տիրէ հոն: Եթէ կարենայինք ճաշակել, զգալ կամ կշռել հոգին, ապա պիտի ապացուցուէր թէ անհիշատակն չէ ան:

Անհիշատակ հոգեւոր փաստին վրայ խօսելէ առաջ կ'ողգենք մասնացոյց ընել թէ արդի մեր խնդիրը ապառնի կենաց խնդրէն անջատ է: (ա) Անհիշատակ հոգեւոր գոյութիւնն ինքնին չէր ապացուցաներ մեր անհատական կեանքին տեւականութիւնը: Ընդունալով ինչպէս մեր մարմիններուն նիւթը հոգին կը դառնայ եւ կրնայ ուրիշ հոգիներու բաղադրութեան մէջ մտնել այնպէս որ կարելի է թէ կան հիմա մարդիկ որոնք իրենց մարմիններուն մէջ ունին Մովսէսի, Դաւթի, Աղեքսանդր Մեծի եւ Յուլիոս Կեսարի մարմիններուն նիւթերուն մասնիկները, նոյնպէս մեռելներու հոգեկան էութիւնը կրնար աշխարհի վրայ մնալ եւ ուրիշ հոգիներու կազմութեան ծառայել: Կամ մեր հոգիները կրնային ետ երթալ եւ վերստին միանալ Տիեզերական Հոգիին հետ որ աստուած է, ինչպէս համաստուածեանները կը հաւատան: (բ) Անհիշատակ հոգեւոր բացակայութիւնը չէր հերքեր ապառնի կեանքը, քանզի Աստուածաշնչին մէջ կը գտնենք մարմնի յարութեան ապացոյցը: «Բոլոր դեղմաններու մէջ եղողները անոր ձայնը պիտի լսեն, ու դուրս պիտի գան»: Եթէ մարմնէն անջատաբար ապրիլ կրցող հոգի չգտնուէր, այն ատեն մահուան եւ յարութեան միջեւ անձնական գոյութիւնն առկա կը մնար, եւ սակայն այս անշարժ մեծ աղէտ մը չէր ըլլար, վասն զի անդիտակցութեան շրջան մը պիտի ըլլար եւ մեզի պիտի թուէր թէ երկրաւոր սիրելիներու հրաժեշտներուն անմիջապէս պիտի յաջորդէ հրեշտակապետին փողին ձայնը:

Անհիշատակ հոգեւոր գոյութեան ընծայութիւնը կու գայ մասամբ Սուրբ Գիրքէն եւ մասամբ բանականութենէն: Աստուածաշնչին մեզի համար չլուծեալ հոգեւոր ծագումը: Քանի մը Աստուածաբաններ, որոնցմէ է նաեւ համաբաւաւոր Մր. Պիլլըրի երէց եղբայր Ամերիկացի երեւելի քարոզիչ մը, վարդապետեցին հոգիներու նախագոյութիւնը: Մենք, կ'ըսեն անոնք, մեղանչեցինք նախորդ կեանքի մէջ եւ այն նախկին մեղքերուն հետեւանքները կը կրենք հիմա մեր այս երկրաւոր կեանքին մէջ: Այս հայեացքը քիչ ջատագով ունի: Ուրիշներ կը պնդեն թէ իւրաքանչիւր հոգի՝ Աստուծոյ ուրոյն մէկ արարածն է: Երբ մարմինը կը ծնի, կ'ըսեն, Աստուած հոգի մը կը ստեղծէ եւ մարմինը կը կցէ: Ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ հոգին ծնողքէն կը ծնի մարմինն ունենալով: Աստուածաշնչին, առանց այս խնդիրը մեզի համար լուծելու, յստակօրէն կը սորվեցնէ թէ հոգի կայ: Արարած եւ Ղազարոս արդէն դրախտն էին եւ մեծատունը տանջանքի մէջ, թէպէտ անոնց մարմինները տակաւին գերեզմանի մէջ էին: Քրիստոս խոստացաւ ապաշխարող աւագակին թէ նոյն օր իր հետ պիտի գտնուի զրախտին մէջ: Պողոս Կորնթացիներուն գրելով ըսաւ, «Այլ աւելի կ'ողգենք մարմինն հեռանալ ու Տէրոջը քովը կենալ»: Հին Կտակարանին մէջ անգամ, եւր այսպիսի վկայու-

թիւն քիչ կը սպասենք, կը կարդանք, «Անհատներ հողը (այսինքն, հողեղէն մարմինը) երկիրը պիտի դառնայ՝ առջի եղածին պէս, ու հոգին Աստուծոյ պիտի դառնայ՝ որ զանիկա տուաւ» (Ժող. ԺԲ. 7):

Սուրբ Գրոց վարդապետութենէն զատ, կը թուի մեզի, բանաւոր պատճառներ ունենք հոգեւոր գոյութեան հաւատալու: Հոգեւոր յատկութիւնները նիւթի յատկութիւնները չեն: Նիւթն ունի տարածութիւն եւ ծանրութիւն: Կրնանք կշռել, բաժնել եւ շարժել զայն եւ մեր զգայաբաններով ծանօթանալ անոր: Այս բաներէն ոչ մին կրնանք ընել հոգիին: Մտածումը չօշափուիլ, սէրը չկըշուուիլ, եւ պարտականութեան ճանաչումը չչափուիլ: Նիւթն ինքնին չկրնար ընել հոգեւոր գործերէն ունէլ մին: Եթէ մեր մարմինները կազմող բոլոր տարրերը մէկտեղ բերենք ուղիղ համեմատութեամբ, մտածում եւ սէր չգար յառաջ: Կեանքն իսկ չբացատրեր այս բաները, քանզի կեանք կարելի է առանց այս բաներուն ալ: Կը յիշենք մեր մօր մէկ պատմութիւնը դեռատի օրիորդի մը վրայ որ պիտի ամուսնանար: Օրիորդին հարսնիքին օրն եկաւ եւ հրաւիրուածներն հաւաքուեցան, եւ ահա իմացուեցաւ թէ փեսացուն չէր եկած, այլ փախած էր հարսնացուն քովը հետ, որոնք տուած էր ան իր սէրը: Հարսնացուն իր խելքը կորսնցուց այս պատճառով, բայց շատ տարի ապրեցաւ ֆիզիքական առողջութեամբ: Յետոյ յանկարծ անոր խելքը գլուխն եկաւ, եւ կարծելով թէ իր տխուր յուսախաբութեան յաջորդ օրն է հարցուց թէ ո՛ւր են իր սուտ սիրահարը եւ իր քոյրը: Պատասխան առաւ թէ երկուքն ալ մեռան տարիներ առաջ: Բայց իր հոգիին երկար ժամանակ քնացած ըլլալուն այն ատեն միայն համոզուեցաւ, երբ հայելի մը բերուեցաւ անոր ու ան տեսաւ թէ իր իսկ սեւ մազերը ճերմկացած էին եւ իր օրիորդական թարմ դէմքը՝ խորշումներէ ակօսուած:

Արդարեւ հոգին մարմին միջոցով կը գործէ այս կեանքին մէջ, բայց այդ չապացուցաներ թէ հոգին եւ մարմինը ուրոյն էութիւններ չեն: Հեռագիրտակով հեռաւոր աստղերը կը տեսնենք, լուսնին լուսնը եւ հովիտները կ'ուսուսանանք, եւ չենք կրնար այս բաներն առանց հեռագիրտակի ընել: Սակայն տեսողը հեռագիրտակը չէ, այլ մենք, եւ հեռագիրտակը մեր գործիքն է միայն, թէեւ անհրաժեշտ գործիք: Նոյնպէս մտային գործողութիւններու մէջ ուղեղ կը գործածենք, եւ մեր ներկայ վիճակին մէջ չենք կրնար այդ գործողութիւններն առանց ուղեղին կատարել: Եւ սակայն ուղեղը չէ խորհողը, այլ միայն գործիքն է հոգիին: Չենք կրնար նիւթին ընծայել ինչ որ բոլորովին տարբեր է նիւթին հանգամանքներէն: Անհիշատակ խորհուրդ եւ անհիշատակն սէր անհիշատակն էութեան մը գործերն ըլլալու են: Տղուս ուղեղին գորշագոյն մասը չէ որ գլխ կը սիրէ, այլ՝ տղուս հոգին: Խիղճը, բարոյական վսեմ սկզբունքը որ մարդոց յանձն առնել տուած է մանաւանդ մեռելի քան ծուռ բան ընել, կենդանի ըլլիցէնու կամ հիւսկէններու սոսկական շարժում մը չէ, այլ՝ Աստուծոյ պատկերով ստեղծուած անմահ հոգիներու գործը:

ԷՏԻՍԸՆԻ ԶԱՐԲԱՆԱԼԻ ԲՆԱԼՈՒԾԱՐԱՆԸ

«Իմ մեծագոյն պերճանքս» ըսաւ Թհոմըս Է. Էտիսըն իր աշխատութեանց կանխագոյն օրերուն մէջ, «պիտի ըլլայ ընալուծարան մը աւելի կատարեալ քան զոր ունինք ունէլ անգ այս երկրին մէջ: Ես նիւթերու չքնաղ

հաւաքածոյի մը պէտք ունիմ, ամէն քիմիա-
կան նիւթի, ամէն մետաղի, իրօք ամէն գո-
յացութեան որ կրնայ օգտակար ըլլալ ինծի,
եւ ես գրեթէ չեմ գիտեր թէ ինչ բան օգ-
տակար չկրնար ըլլալ: Ասոնք բոլորը ձեռքիս
տակն ունենալ կ'ուզեմ իմ տանս մէկ կողմը:
Տուէք ինծի ասոնք, եւ ես ուրախութեամբ
օրը տասնընից Ժամ պիտի նուիրեմ աշխա-
տութեան: Չեմ ուզեր հարուստներուն սո-
վորական խաղալիկները, փոյթ չէ որքան
հարուստ ըլլամ ալ: Չեմ ուզեր ձիեր կամ
ղբօսանաւեր, ասոնց համար ժամանակ չու-
նիմ: Կատարեալ գործատեղի մը կ'ուզեմ:»

Այս վերջին տասներկու տարիներուն մէջ
մեծ հնարագիւտը, կ'ըսէ Ֆիլիփ Հըպըրթ, իր
երազններուն կատարումը տեսաւ: 1886ին
ամերիկացի մը գնեց հարիւր յիսուն հազար
տոլարի: Չայն թողուց իր նախկին վիճա-
կին մէջ, բոլոր անոր պերճ զարդերով եւ
կարասիներով, աւելի իր կնոջ հաճոյք տա-
լու համար քան թէ իր անձին: Բնաշուծա-
բանին մէկ անկիւնը կը բաւէր իրեն իրեն
հաճոյքի միջոց: Պարտէզին գոնեքէն գուրս
եւ տանը առջին տասը ակրոն (40 արտաւար)
հող գնեց եւ սկսաւ իր բնաշուծարանին շինու-
թեանը: Երկու աղիւսակներու սիրուն շէնքեր,
իւրաքանչիւրը վաթսուց ոտք լայն, հարիւր
ոտք երկայն եւ չորս յարկ բարձր, կառոյց
իրեն մեքենաներու խանութ, մատենադա-
րան, բանախօսութեան սրահ, փորձերու գոր-
ծատեղիներ, օգնականներու սենեակներ եւ
միջերանոցներ: Կաթնային սենեակը եւ տի-
նամոյի սենեակները գլխաւոր շէնքէն գուրս
կը գտնուին: Նաեւ ուրոյն սրահի մը մէջ,
որ անգին քարերով յատակուած է, կը
գտնուին փափուկ գործիքները որ կը գոր-
ծածուին երկտրական հոսանքները ճշ-
գութեամբ փորձելու համար: Գործիքներն
այս մէկ սրահին, որ քսանական ոտք կող-
մերով քառակուսի մըն է, Եւրոպայի մէջ
շինուելու եւ Ամերիկայ փոխադրելու համար
տասնըութ հազար տոլար ծախք գնաց:

Ութսուն օգնականներ կան, որոնք պաշ-
տօն ունին զանազան ճիւղերու մէջ: Հոս
կը գտնուին երկրին ամենէն ճարտար երկա-
թագործները, ապակի փշողները, փայտ
դարձնողները, մետաղ մանողները, պտու-
տակ շինողները, քիմիաբանները եւ մեքե-
նագործները: Անոնց համար ամենէն կոճոտ
կաղապարի մը մէկ կողմը դժագրութիւնը բա-
ւական է, անոր նայելով շինելու համար:
Միջերանոցները կը պարունակեն բոլոր հար-
կաւոր նիւթերը: Միջերանոցի չորս պահա-
պաններ կան որոնց պաշտօնն է պահել հա-
րիւր հազար տոլար արժէք ունեցող նիւ-
թեղէններ կարգի կանոնի մէջ, եւ պատ-
րաստ՝ գործածուելու վայրկեանապէս երբ որ
ուզուի: Իւրաքանչիւր նիւթ ցանկի վերած-
ուած է, որ կը ցուցնէ դարակը կամ չիշը
ուր կրնայ գտնուիլ: Հոս կը գտնուի ամէն
ծանօթ մետաղ, գիտութեան ծանօթ ամէն
մէկ քիմիական նիւթ, ամէն մէկ տեսակ ա-
պակի, քար, հող, փայտ, մանրաթել, թուղթ,
մորթ, բրդեղէն կտաւ (չուխա, եւն): Քի-
միական հաւաքածոն պատրաստուելու համար
օգնական մը գործածուեցաւ շարաթներով,
որ ծայրէ ծայր կարգաց քիմիաբանական ա-
մենէն կատարեալ գործերը Անգլիերէն, Գաղ-
ղիերէն եւ Գերմաներէն: յիշեալ մէն մի նիւ-
թին համար ծանօթութիւն պատրաստեց, եւ
այս ցանկը կը կաղմէր քիմիական նիւթերու
կարգը, որոնք ապագայութեան ձեռք բերուելու
համար եօթն ամիս պէտք եղաւ: Օրինակի
համար, ապակիի բաժնին մէջ ամէն տեսակ

ծանօթ ապակիներ կը գտնուին, երկու մատ-
նաչափ թանձրութեամբ ապակիէն սկսեալ
ամենէն նուրբ թաղանթները, եւ եթէ ուեւ
ուրիշ տեսակ ապակի պէտք ըլլայ, ապակե-
գործները հոն են շինելու համար:

Մատենադարանն է գլխաւոր շէնքին միակ
մասը որ կը ցուցնէ զարգարանք, Հոյակապ
սրահ մըն է, մէկ կողմը վաթսուց եւ միւս
կողմը քառասուն ոտք, եւ քսանընից ոտք
բարձրութեամբ: Ծնամիլներ կը գտնան
երկրորդ յարկին շուրջը: Մատենադարանին
դարակներն ուրիշ բան չեն պարունակեր բաց
միայն գիտական Անգլիերէն, Գաղղիերէն եւ
Գերմաներէն գործեր եւ քառասունընից գի-
տական հանդէսներու դէզեր: Մատենադա-
րանի տեսուչ մը անոնց պարունակութեան
ցանկը կը պատրաստէ, այն ինչ կ'ընդուն-
ուին, այնպէս որ էտիսըն կրնայ մէկ նայ-
ուածքով տեսնել ինչ կը պարունակեն ա-
նոնք նկատմամբ այն մասնաւոր ճիւղերուն
որոնք շահեկան են իրեն համար:

Այս անգին հաստատութեան մէջ, ուր
յաճախ հարիւրէ աւելի մարդիկ կ'աշխատին,
ծախու համար բան մը չլինուիր: Ենթադ
ամբողջովին փորձարկութիւններու նուիր-
ուած է: Կ'ըսուի թէ անոր ծախքը, որ տա-
րին աւելի քան հարիւր յիսուն հազար տո-
լար է, կը վճարեն առեւտրական ընկերու-
թիւններ որոնց բաժանորդ է էտիսըն, եւ
իր կողմանէ անոնց կը հաղորդէ ուեւ գիւտէ
գոյացած շահերը: Չոր օրինակ, սրահի մը
մէջ հարիւրաւոր երկտրական լամպա-
ներ կը վառին գիշեր ցերեկ ամբողջ տարին:
Իւրաքանչիւր լամպար մասնաւոր կերպով կը
գնուուի, եւ կը նշանակուի արգիւնքը: Եւ
երբ միշին ժամանակէն առաջ կը մարի կամ
աւելի կը տեւէ, մասնաւոր ուսումնասի-
րութիւն մը կը կատարուի պատճառները
գտնելու համար:

Թերեւս անկարելի թուի որ մէկ մարդու
թելադրութիւնները կարող ըլլան գործօն վի-
ճակի մէջ պահել վիթխարի գործատուն մը
բոլոր տարին փորձեր կատարելով, բաց է-
տիսըն կ'ըսէ թէ միշտ կը փորձուի գործա-
ւորներուն թիւն աւելցնել: Երբ յիշուի թէ
էտիսըն ընդունած մենաշնորհներուն թիւը
եօթն հարիւր քառասունի կը հասնի, եւ թէ
միայն երկտրական լոյսի վրայ քանի մը հա-
րիւր վարկածներ յօրինած է, զարմանք կը
զարգարի: Տասը վայրկեանի մէջ կրնայ գծագ-
րել կազմած մը զոր երկտասնեակ մը մար-
դիկ չեն կրնար աւարտել տասնընից օր-
ուան մէջ:

ՄԻՋԱՏՆԵՐՈՒ ԳԱՂՈՒՄՆԵՐԸ
(Փր.Ֆ. Ս. Ֆ. Հ. Լ. Է.)

Գարնան սկիզբները, երբ կը թուի թէ մի-
ջատները կեանք կ'առնեն արեգակին ջերմ
ճառագայթներուն ներքեւ, շատ մը հետա-
քերական բնութեւոյթներ կրնան տեսնուիլ:
Սան Կապրիէլ Հովտին մէջ քանի մը ան-
գամներ տեսած եմ դեղին թիթեռնիկներու
գաղթումը, որ նշանաւոր էր իր տեսողու-
թեան եւ անոնց ամբաւ թիւերուն համար
որոնք անտարակոյս յիշեալ միջատներու բազ-
մութեան մէկ մասը միայն կը կազմէին: Դի-
տողութեանս վայրն էր Քալիֆորնիոյ Փա-
զատէնա քաղաքը, եւ երբ չորս օր գննեցի
դեղին թիթեռնիկներուն անընդհատ հոսան-
քը: Ամէնքն ալ կը թռչտէին միեւնոյն կողմ
դէպ հիւսիսային արեւելք: Պատուհանէ մը
գուրս նայուած ժամանակ երկու, երեք կամ
աւելի թիթեռնիկներ կը տեսնուէին շարու-
նակ, եւ ուրիշներ ալ՝ որքան հեռու որ աչ-

քը կրնար տեսնել: Անճնական դիտողու-
թեամբ հասկցայ թէ 16 քառ. մղոն տարա-
ծութեան վրայ նոյնքան բազմութիւն էին ա-
նոնք, միլիոններու սիւն մը կը ձեւացը-
նէին եւ ամէն ալ միեւնոյն կողմ կը շար-
ժէին: Ուղեւոր որոշ գիտնալ սահմաններն-
այս գաղթող բազմութեան, 60 կամ 70 մղոն
հիւսիս եւ հարաւ գտնուող քաղաքներու
զրեցի, եւ պատասխան ընդունեցի թէ միեւ-
նոյն բազմութեամբ կը չուէին այն տեղերն
ալ, այնպէս որ Սան Պէրնարոյնոյէ մինչեւ
Սանթա Պարպարա կը տարածուէր այս կեն-
դանի հոսանքը որ միլիոնաւոր միջատներ կը
ներկայացնէր: Թէ ինչո՞ւ կը գաղթէին ա-
նոնք, որոշ բան մը չգիտցուի, միայն կըր-
նայ մակաբերուիլ: Դեղին թիթեռնիկները
համբաւաւոր են իրենց գաղթումներուն հա-
մար: Ծովու վրայ ալ հանդիպած են անոնք,
եւ ծածկած են նաւերուն տախտակամած-
ներն ու կայմերը եւ առաքատները: Տար-
ուին կը յիշէ անոնց ձեւացուցած մէկ սիւնը
որ դէթ 51) մղոն լայնութիւն ունէր եւ շատ
ժամեր տեւեց անոնց Հարաւային Ամերիկեան
գետէ մը անցքը: Այս դէպքին մէջ ամէնքն
ալ որոշ ուղղութեամբ մը կը շարժէին ան-
մեկնելի բնագոյի մը հետեւելով:

Մարտիներու գաղթումները կարի յոյժ
աւելի են: Քոլորադոյի մէջ (Միացեալ Նա-
հանգք) այնպէս ծածկեցին երկաթուղիին
գիծը, որ վայրաշարժին անիւները կարող
չեղան բռնել դայն, եւ կառախումբը կեցաւ
անշարժ: Թուեցաւ թէ կառախումբը թանձր
մառախուղով չըջապատեցաւ եւ մեքենա-
վարին կառքը այնպէս լեցուեցաւ թիթեռ-
նիկներուն բազմութեան, որ մարդը կեցուց
կառախումբը եւ կառքերէն մէկուն մէջ մտաւ
մինչեւ որ միջատներն անցան:

Մասնաւոր անհաճոյ բան մը կայ այս գաղ-
թումներուն մէջ, եւ պատմութիւնը կ'իմա-
ցնէ մեզի թէ անոնք շատ անգամ կեանքի
մեծ կորուստի պատճառ եղած են:

Ամենէն նշանաւոր գաղթումներէն ոմանք
տեսնուեցան Ալիսիէի մէջ: Մը. Պարօ, նշա-
նաւոր ճանապարհորդը, տեսաւ որ դետինը
ծածկուած էր գաղթող մարախներով 5,000
քառ. հազարամեթր տեղ: Միջատները իրենց
թռած միջոցին ծովը մղուեցան հիւսիսային
արեւմտեան հովով, եւ ծովեզերքը զիղուե-
ցան եւ 4 ոտք բարձրութեամբ ու 80 հա-
զարամեթր երկայնութեամբ թուալ մը ձե-
ւացուցին: Երբ հովը փոխուեցաւ, անոնց
հոտը անտանելի եղաւ միլիոններով տեղ, եւ
ծովէն 240 հազարամեթր հեռուանց կրնար
զգացուիլ որ օդը թուեաւորուած էր գար-
շահոտ գոլորչիէն, ինչպէս կ'ըսէ դիտող անձը:

Հարաւային Ա. Ռերիկայի երկիրները յաճախ
կ'աւրշտկին այս միջատներէն: Քանի մը
տարի առաջ մարախներու բազմութիւն մը
անցաւ Լուքսան գետէն որ համանուն գետին
մօտ կը գտնուի: Հեռուանց կարմիր գար-
նող ամալի երեւոյթ ունէին, եւ կարծուեցաւ
թէ փամփաւ կոչուած խոտաւէտ դաշտա-
դետին վրայ սոսկալի կրակի մը ծուխն էր:
Ի վերջոյ դեղն եկաւ այդ երեւոյթը, եւ հաս-
կըցուեցաւ թէ գաղթող մարախներու ամալն
էր: Ժամը իր 24 հազարամեթր ճամբայ
կ'առնէին այդ միջատները, եւ երբ կը կենային
տեղ մը, մակերեսին կանաչը թուալ գոյնի
կը փոխուէր:

Ռուսիոյ մէջ մարախներուն գաղթումը
ազգային պատուհաս կը համարուի, եւ անոնց
պատմութիւնները, եթէ լաւ հաստատուած
չըլլային, կրնային տարակուսելի թուիլ: Կա-
ռավարութիւնը 1825ին Նկարագրողական պա-
տերազմ հրատարակեց այս մարախներուն ար-

շաւոդ բազմութեան գէմ, եւ 30,000 մարդ հանեց դաշտը ընդդիմանալու համար մարախներու բանակի մը որ կ'աւելցուէր երկիրը : Այդ մարդիկ զրկուեցան ի պատասխանի Օտեսսայի եւ Քիէվի բնակիչներուն կառավարութեան մատուցած աղերսին : Այս ընդարձակ երկիրը պարզապէս չըջապատուած էր մարախներու ամպերէ, որ կը ծածկէին գետինը, եւ բարձր՝ օդին մէջ սոսկալի երեւոյթով սեւ ամպ մը կը ձեւացնէին : Արեւը մթնցաւ, եւ օդը դարձահոտութիւններով լեցուեցաւ : Գաղթող մարախներուն բազմութիւնը մտաւ տուններուն եւ մինչեւ անգամ մարդոց անկողիններուն մէջ, եւ պըտղաբեր երկիրը անապատի փոխեց : Ամէն կանաչ բան, ամէն տեղեւ կամ ճիւղ որ կեանքի նշան մը կը կրէր, կորսուեցաւ, եւ հազարաւոր մարդիկ, կիներ եւ մանուկներ սովատանջ վիճակի ենթարկուեցան :

Ռուս երկրագործները առաջին անգամ անոնց հետ մաքառեցան կրակով : Ամբողջ քաղաքներ եւ գետեր միացան այս գործին մէջ : Բայց թէպէտ միլիոնաւոր միջատներ սպրտուեցան, սակայն զգալի աղղեցութիւն մը չտեսնուեցաւ անոնց թուոյն վրայ : Ինչ ինչ կողմեր մարախները կանաչ տեղերու վրայ կ'իջնէին մինչեւ չորս սաք խորութիւնով, եւ երբ օդին մէջ կը գտնուէին եւ սաստիկ հովով կը մղուէին, ահաբեկ ձայն մը կը լսուէր : Աղբոր վերջապէս Մոսքուա ներկայացուեցաւ, եւ կայսրը հրամայեց որ 30,000 մարդիկ ելլեն թիւրով, տոպրակներով եւ կրակով սպառազինուած : Անոնք երկու մղոն երկայնութեամբ ճակատամարտի դիմ մը ձեւացուցին եւ յառաջ շարժեցան եւ հողին տակը կը ծածկէին մարախները, զէզերու կը վերածէին զանոնք եւ կ'այրէին : Այնքան բազմաթիւ էին միջատները, որ մարդիկը անկարելի գտան անոնց վրայ տպաւորութիւն մը գործել : Բանակի կառքերը լեցուեցան կենդանի զանգուածով, եւ ձիերը անկարող կը գտնուէին զանոնք շարժել : Միջատները կու գային կը դիզուէին մարդոց եւ անասուններու վրայ, որոնք վերջապէս խենթեցան իրենց երկիւղէն, չարչրկուեցան, գլորեցան եւ անոնց զեղեղանքով զանգուածին մէջ : Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէր թէ Լեքսինգտոնի եւ Ուիլիամսի կուսակալութիւններուն մէջ Սեւ ծովէն հարիւրաւոր մղոններ հեռի մարախները երկու ոտք թանձրութեամբ պինդ զանգուած մը ձեւացուցին : Բնախոյզ մը, որ երկրին մէջ կը պտտէր կառավարութեան հաշուին, միջատներու այս գաղթող բազմութիւններուն պատահեցաւ Քիէվէ յիսուս մղոն հեռու : Անոնք գրեթէ արդեւ լեցին անոր կառքին յառաջնադասութիւնը ժամը ութ մղոն շարժումը մէկ մղոնի իջեցնելով :

Յանակիրիս կղզիին վրայ միջատները թուղցին գետինը եւ օդն երան եւ հինգ մղոն հեռուէն ահագին հրաւորելի մը ծուխին կը նմանէին, օդին մէջ վեց հարիւր ոտք վերը կախուած : Եւրոպի թէ հազարաւոր անձինք սովալլուկ մեռան այս պատճառաւ միայն : Արժէրիոյ մէջ Գաղղիացի զօրքերուն հրամայուեցաւ անգամ մը որ ընդհանուր պատերազմ մղեն այդ թշնամիին դէմ :

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆՈՒ ՄԷՋ

Պէյրութի Ամերիկեան հիւպատոսը Ուաշինկթընի կառավարութեան Գեկտ. 1, 1898 թուականով ուղղուած մէկ տեղեկագրին մէջ Պաղեստինու Հրեաներուն վրայ սապէս կը քննարկէ : Երկրորդ Սիօնեան շարժման տրուած

թափին ներքեւ Սիօնեան համաժողովին ձեռքով որ գումարուեցաւ Սեպտեմբերին Պաղեստին մէջ, նաեւ Վիլիսլիմ Բ. կայսեր Պաղեստինեան ուղեւորութեան առթիւ, Պաղեստինու մէջ գտնուող Հրէից արդի վիճակը ընդհանուր շահեկանութիւն ստացած է :

«Պաղեստինու իբր 200,000 բնակիչներուն իբր 40,000ը Հրեայ են, մինչ քսան տարի առաջ 14,000 էին Հրեաները հոն : Երեսուցեամբ մէջ 20,000 Հրեայ կայ, որոնց կէսը Եւրոպայէ եւ Ամերիկայէ գաղթած են, եւ կը կոչուին Ալքէնազիմ, որոշելու համար զանոնք Արեւելեան Իսրայէլացիներէն : Սէֆարտիմներէն :

«Ինչ հարիւր վաթսուն ընտանիքներ որ իբր 5,000 հոգիներէ կը բաղկանան՝ կը բնակին Պաղեստինու քսանուերկու Հրէական գաղութներուն մէջ, որոնք հիմնուած եւ նպաստաւորուած են Պառնէ Էտմոն տը Ռոչիլտէ եւ կը ներկայացնեն Վարսալէեան Ընդհանուր Միութիւնը,» եւ մնացածները Հրեայ գաղթականութեան ընկերակցութեան եւ Օտեսսայի Ընկերութեան ձեռքով հաստատուած են :

«Բոլոր երկրագունդիս վրայ ցրուած տնանկ Հրեաները Պաղեստինու մէջ ժողովուրդ գաղափարը յղացաւ : Մովսէս Մոնթէֆօրէ մարդասէրը քառասունական թուականներուն մէջ, բայց գրեթէ չյաջողեցաւ : Սակայն ութսունական թուականներուն մէջ Հրէից ի Պաղեստին գաղթումը նշանակութեան արժանի համեմատութիւններ ստացաւ :

«Արդի քսանուերկու գաղութներուն մէջ Յակոբայ Յիշատակ կոչուածը ամենէն մեծն է, 1,000 հոգիէ աւելի ըլլալով : Ունի աղէկ դպրոց մը (հինգ ուսուցիչներով), սինակոկա մը, եւ, եւ 4,000 հարիւրալիւ հող որ կը մշակուի, եւ որմէ կը հոստուր պտուղ (գլխաւորապէս խաղող), մեզր եւ թիթնի, վասն զի չերամատածութիւնը պիտաւոր ընդի ճարտարուեստներէն մէկն է :

ՀԵԾԱՆԻՐՈՐԳՆԵՐՈՒ

ՍՐԸՆԹԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՈՎՈՒՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հեծանիւր տակաւին ընդարձակօրէն մուտ գտած է Թուրքիոյ մէջ, եւ պատճառը, մասամբ, աղէկ ճամբաներու չգոյութիւնն է : Կ. պոլսոյ մէջ թերեւ 50 հեծանիւ չգտնուիր, մինչ 60,000է աւելի բնակիչ չունեցող Ամերիկեան փոքրիկ քաղաքի մը մէջ, զոր այցելեցինք անցեալ տարի, 10,000 հեծանիւ կը գտնուի, ըսուեցաւ մեզի : Հետագայն Սոֆիէի Եւրոպայի մէկ յոգեւածէն կը քաղինք, եւ կը հրատարակենք առանց փոփոխելու, յիշեցնելով մեր ընթերցողներուն թէ մէկ մղոն հաւասար է 1 3/4 հաղարամեթրի :

Ամէնքս ալ գիտենք թէ քանի մը արտակարգ երազութիւններ պատմուած են, բայց հաւանօրէն քիչ անձինք գիտեն թէ հեծանուորներ մէկ մղոն դացած են այնպիսի արագութեամբ որ եթէ շարունակէին, ժամը 39 մղոնէ աւելի ճամբայ պիտի կտրէին : Հեծանուորը մը իրապէս 34 1/2 մղոն տեղ կտրած է մէկ ժամու մէջ, եւ ուրիշ մը 616 մղոն դացած է մէկ օրուան մէջ, եւ — որ թերեւս ամենէն դարմանալին է — ուրիշ հեծանուորը մը 2,100 մղոնէ աւելի դացած է վեց օրուան մէջ, մինչ ուրիշ մը երկու հարիւր յիսուն հարիւրականներ (հարիւր մղոն) անընդհատ դացած է այնքան յաջողական օրեր, եւ այսպէս 25,000 մղոն՝ տարուան ութ ամիսէն քիչ մը աւելի ժամանակի մէջ :

Այս թուանշաններուն կատարեալ նշանակութիւնը լաւ կը հասկցուի բաղդատու-

թեամբ : Մէկ վայրկեան 31 1/2 երկվայրկեանի մէջ մէկ մղոն գնաց Թէյլըր ի Ֆիլատէլֆիա : Ժամը գրեթէ 40 մղոն ըսել է այս, որ Նիւ Եորքի եւ Շիքագոյի մէջտեղ երթեւեկող շատ մը ճեպընթաց կառախումբներուն սովորական արագութեան հաւասար կամ աւելի արագ է, ի հաշիւ առնելով դադարները եւս : Բաղդատեցէք էլքէի ըրածը որ ժամը 34 1/2 մղոն գնաց Ֆիլատէլֆիոյ մէջ, այսինքն՝ այդ քաղաքին տեղական ճեպընթաց կառախումբ կոչուած կառախումբներուն արագութեամբ : Ըսել է թէ, եթէ յարմար ճամբայ մը պատրաստուած ըլլայ Նիւ Եորքէ դէպի 30 կամ 40 մղոն հեռու քաղաք մը, յիշեալ հեծանուորը երեկոյին քաղաքէն ճամբայ պիտի ելլէ նոյն ժամուան երբ կ'ելլէ կառախումբը, եւ երթալու տեղը պիտի հասնի կառախումբին հասնելէն քանի մը վայրկեան ալ առաջ, 1897, Աեպտեմբեր 16ին Քորտանկ 24 ժամ ճամբորդեց հեծանուով ժամը 25 1/2 մղոն միջին արագութեամբ, եւ կտրեց 616 մղոնէ աւելի հեռաւորութիւն մը : Այս ուղեւորութեան մէկ արտակարգ հանգամանքը սա էր որ հեծանուին թաւալումը աւելի արագ էր քսանըջորսերորդ ժամուան քան առաջին ժամուան, եւ թէ հեծանուորը 600 մղոն երթալէն ետքը, մէկ մղոն կը կտրէր 1 վայրկեան 56 երկվայրկեանէն եւ 1 վայրկեան 57 երկվայրկեանէն, կամ ժամը 31 մղոն : Այս թուանշանները երկաթուղեաւ ուղեւորութեան հետ համեմատելով, կը գտնենք թէ մինչեւ իսկ այսօր շարունակ 600 մղոն ուղեւորութիւններ կ'ըլլան, զորոնք ուղեւորը պիտի կատարէ 24 ժամէն աւելի ժամանակի մէջ : Եթէ մասնաւոր ճամբայ մը չիսուէր այդ նպատակին համար, հեծանուորը այդ նոյն արագութեամբ Նիւ Եորքէ Ռիչմոնտ պիտի երթար եւ ետ դառնար մէկ օրուան մէջ : Թերեւս պատմութեան նշանէն դարմանալին է Միլըրի Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ հեծանուով ճամբորդութիւնը ձմեռ ժամանակ երբ շարունակ վեց օր հեծանուով 2,100 մղոն տեղ վազեց : Այս համարժէք է Սան Ֆրանսիսքոյէ Շիքագո ուղեւորութեան, կամ մէկ շաբթուան մէջ Ամերիկեան ցամաքին մէկ եզրէն միւսը հեռաւորութեան միջոց երկու երրորդէն աւելի ճամբորդելու, եւ եթէ օրերուն մէկն ալ ուղեւորութեան միջոցին հանդիստ ընելու պայմանաւ ի վերջոյ, էտոլըրտդի 25,000 մղոն ուղեւորութիւնն ունինք : Նա ճամբայ ելաւ 1898 Յունուարի 1ին եւ տարուան իւրաքանչիւր օրուան մէջ 100 մղոն ուղեւորեցաւ մինչեւ Սեպտեմբեր 7, եւ այսպէս կտրեց ամբողջ հեռաւորութիւն մը որ աւելի մեծ է քան երկրագունդիս չըջապատը, եւ միայն իբր 30 առ հարիւր տեղի է այն ժամանակէն զոր Ժիւլ Վեռն կը դնէ աշխարհիս չուրջը ամենէն արագ ճամբորդելու համար :

ԸՆԿՈՒՋԻ ՏԵՍԱԿԷ ՊՏՈՒՂՆԵՐՆ ԻՐԻՆԻ ՈՒՏԵՍՍ

Եւրոպայի այլեւայլ կողմերը բժիշկները փորձեր կը կատարեն հասկնալու համար ընկուզի, կաղինի, շագանակի, նուշի տեսակէ եղող(*) բոլոր պտուղներուն աննդական եւ դեղաբանական յատկութիւնները, եւ երբեմն յայտնած են սա տեսութիւնը թէ անոնց կիրառութիւնն իբրեւ կերակուր՝ աղէկ է մասնաւոր հիւանդութիւններու համար

(*) Մեր լեզուի պէտք ունի Անգլիերէն ուս եւ Գաղղիերէն noix բառերուն նման բառի մը, այնպէս որ իր մէջ բովանդակէ բոլոր կեղեւ ունեցող պտուղները, որպիսի են՝ ընկոյզը, կաղինը, նուշը, շագանակը, եւն. :

ինչ ինչ պարագաներու ներքեւ : Ըսած են թէ ընկուզի տեսակէ եղող պտուղները կը պարունակեն մասնաւոր տեսակ մը աղ, որ մասնաւոր յարմարութիւն ունի չնչերակներուն մասնները դիւրաւարժ ընելու եւ կակուղցնելու : Բժիշկներէն ոմանք կ'ըսեն թէ տարիքոտ անձինք, ի մասնաւորի, պէտք է օգտուին աւելի շատ ընկուզ, եւն. ուտելէ : Յաղթութեան ժամանակ մի միայն չարիքն է սա որ այդ կարգէ պտուղները դժուար կը ծամուին : Պէտք է զանոնք լաւ ծամել, այնպէս որ կարծր կտորուանքներ չմտնեն մարսողական գործարանը : Գաղղիոյ մէջ եգիպտացորենին չգոյութեան պատճառաւ աղքատ դասակարգը անոր տեղ իբրեւ կերակուր կը գործածէ չափաւոր : Այդ երկրին գեղացիները ընկուզ կ'ուտեն հացով որուն վրայ սխտոր կը քսեն : Այս կերակուրը առողջարար կը նկատուի եւ մի տեղ կը գործածուի առատօրէն : Անոնք չափաւորէ հաց ալ կը շինեն : Շագանակը մաքրելէ ետքը կը չորցնեն եւ կ'աղան ու ալիւր կ'ընեն, որմէ կը շինեն անուշիկ ծանր տափակ քաղար մը : Քորէայի եղեւնի ընկուզը, որ շատ առատութեամբ իւր կը պարունակէ, զօրացուցիչ կը կարծուի, եւ այս պատճառաւ Քորէացիք տկարակալմ մանուկներու կու տան զայն ինչպէս նաեւ չափաւոր : Քորէացիք ունին նաեւ տեսակ մը ընկուզ կամ կաղին, որ ճերմակ կեղեւ ունի : Այս կը խորովուի եւ իբրեւ կերակուր կը գործածուի, նաեւ շատ կը գործածուի հում վիճակի մէջ իբրեւ հազի դեղ :

ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆՔ ԹԵ ԿԸ ՀԵՌՈՒՆԱՆՔ

Այս երրորդ անգամն է որ Կեղորոնական Միութեան ժողովոյն մէջ գտնուելու բարեբաղդութիւնը կը վայելմ, նախ 1884ին ի Մարտի, երկրորդ անգամ 1891ին ի Սեբաստիա, եւ այժմ Մայիս 15-21ին (Ն. Տ.) ի Կեսարիա :

Երեք անգամուն ալ յաճախ յեղեղուած խնդիրներէն մէկն էր սա. «Ինչ ըլլալու են մեր յարաբերութիւնք ընդ ազգային եւ հեղեցեալսն» : Թեր ու դէմ շատ կարծիքներ յայտնուեցան : Ի մէջ այլոց ամենէն ուշադրաւն էր Կիւրնայ հովիւ Պատ. Գ. Տէմիր-ճիւտանի իմաստալից ճառը, զոր նաեւ ժողովս արժան դատեց Աւետիքի միջոցաւ ընդհանուրին տեսութեան յանձնել :

Սոյն խնդրոյ մասին ժողովոյս զգացումները այս անգամ զգալի կերպով կը տարբերէին նախորդ անգամներէն : Նախորդ ժողովներուն մէջ աւելի մերձեցում եւ համակրանք կը նշմարուէր առ ազգայինս, եւ մասնաւոր կերպով կը յանձնարարուէր որ մէկն մի քարոզիչ նոյն զգացումը արծարծէ իր ժողովրդեան մէջ յատկապէս յիշելով իր աղօթքներուն մէջ ազգին վարիչները, գիւղացի քահանայէն ցկաթողիկոս, որպէս զի Սուրբ Հոգիէն առաջնորդուելով առաջնորդեն աղղը : Բայց այս անգամ ոչ այնքան համակրութիւն նշմարեցի որքան ցրտութիւն, չըսեմ հակակրութիւն :

Չգացմանց այս փոփոխութիւն այս վերջերս կարծես թէ աւելի հանրաճառու վրայ է երկուստեք : Երանի թէ սխալած ըլլայի տեսութեանս մէջ. ուրախութեամբ պիտի ընդունիմ սխալմունքս, եթէ ոք հաճի ցուցնել ինձ : Բայց վախճամ թէ չեմ սխալած : 25-30 տարիներ առաջ, որպէս կ'իմանանք մեր հին արձանագրութիւններէն եւ մեր ծերունի հայրերու պատմութիւններէն, թէ՛ Լուս. եւ թէ՛ Բողոք. ազգայինք երկուստեք իրարու հա-

կակիր գտնուած են ժամանակ մը, Բայց 15-20 տարի առաջներէն սկսելով մինչեւ վերջին 2-3 տարիներս իրարու նկատմամբ աւելի մերձեցում եւ համակրանք կը նշմարուէր : Շատ տեղեր երկու եկեղեցեաց դռներ եւ բեմեր, այո, նաեւ սրտեր, իրարու համար բաց էին, որպէս Այնթապու, Ուրֆայի եւ խարբերգու կողմերը : Ուրեք ուրեք մինչեւ անգամ մէկուն հոգեւոր պաշտօնէին բացակայութեանը միջոցին թաղումի եւ պսակի նման անհրաժեշտ պաշտօններ միւսին կողմանէ սիրով եւ տուօք փառօք կատարուած իսկ են, որպէս ի Կէմէրէի (տես Աւետիքի թիւ 13, 1896) : Բայց այժմ, որքան կը տեսնենք եւ կ'իմանանք, վերոյիշեալ տեղերու մէջ անգամ այն համակրանք եւ զգացմունքնուազած են եւ անոնց տեղ ցրտութիւն տիրել սկսած է : Էր այսպէս, ո՞վ է պատճառասոր :

Այս մասին տեսութիւնք իրարմէ տարբեր կրնան ըլլալ. եթէ ներքի է ինձ, պատճառը կ'ուզեմ յայտնել ըստ իմ տկար տեսութեան : Եթէ կը սխալիմ, թող յայտնեն եւ ես ընդունիլ յօժար եմ : Ըստ իմ տեսութեան, զիսաւոր պատճառն է մեր ազգային պաշտօնէից, կղերներուն, սխալ ներշնչումները (բացառութիւնք միշտ յարգելի են) : Ժողովուրդները առ հասարակ պարսպ ամաններու պէս են : Հոգեւոր պաշտօնեայք ինչո՞վ լեցնեն զանոնք, անով կը լեցուին անոնք. եթէ մեղրով՝ մեղրով, եւ եթէ քացախով՝ քացախով : Կամ, ոչխարներու կը նմանին, զորս հովիւք ո'ր կողմը քաշեն՝ այն կողմը կը շարժին : Եթէ մաքուր եւ յստակ ջուրերու եւ գեղեցիկ մարգագետիններու կողմերը քաշեն, հոն կ'երթան. եթէ քարոտ եւ փշոտ վայրեր առաջնորդեն, հոն կ'երթան :

Ես 15-20 տարիներէ ի վեր ոչ մեր բեմերէն, ոչ մեր պետերէն, ոչ յայտնապէս եւ ոչ գաղտնապէս եւ ոչ մէկ անգամ լսած եմ թէ մեր ժողովուրդը զոգուշանալու են մեր Լուս. ազգայիններէն իբր օտար եւ վնասակար մարմիններէ, ընդհակառակը միշտ սէր եւ համակրութիւն արծարծել կը քարոզուի մեր մէջ առ նոսա : Բայց այս վերջերս, ի հարկին իրենց անուշադէր կրնամ յիշել, մէկէն աւելի տեղեր մեր Լուս. կղերներ սկսած են իրենց բեմերէն յայտնապէս քարոզել եւ ծանուցումներ ընել թէ «Լուս. աղաքներ Բողոքականաց զպրօնները պիտի չխրկուին, դուք անոնց ժողովարանը պիտի չերթաք : Եթէ ոք այս պատուէրներուն դէմ գործէ, անոնց մեռելները պիտի չթաղենք, տղաքները պիտի չմկրտենք» եւն. եւն. իբր թէ Հայ Բողոքականք բոլորովին օտար եւ վնասակար տարր մը ըլլային ի Հայս : Այսքան յոռի եւ միջնադարեայ տեսութիւն, այս լուսաւորեալ դարուս լուսաւորեալ կամ Լուսաւորչական եկեղեցեաց մէջ իրենք զիրենք իմաստուն եւ ազգասէր ունեցող կղերներու վրայ : Ի՞նչ ցաւալի եւ անհամեմատական բան : Ի սրտէ կը ցաւինք այդ տեսակ սխալ ներշնչումներ ունեցող կղերներու համար եւ կ'ողբանք անոնց հօտին վրայ : Իսկ միւս կողմանէ ուրախութեամբ կ'ըսենք որ այսքան յոռեան պաշտօնեաներ մեր մէջ չեն գտնուիր : այս մեր պարծանքն է :

Ո՛հ, զգուշութիւն, սիրելի ազգայինք, զգուշութիւն : Խնդրեմ չհակառակինք իրարու : Չվիճինք իրարու հետ : Եղբայր եւք մենք — «ընդ սաստեղօք ինչ կայ սիրուն քան զանձկալի եղբայր անուն» : Մեզ համար ամենուն հետ, մասնաւոր իրարու հետ, սիրով ըլլալ պէտք է : Մեծագոյն բանն է սէր, զոր ստանալը միայն մեր կամեցողութենէն

կախում ունի : Բայց եթէ ձեր միտքը վերջապէս մեր հետ կռուիլ եւ աւրուիլ է, այդ ուրիշ. մեղքը ձեր վիզը. տակաւին մենք նախադարձակ պիտի չըլլանք յանուն եղբայրութեան :

ԽՈՐԵՆ

ԲԱՂՁԱԼԻՆ ԲԱՂՁԱԼԻՆ

Եւրոպացի եւ Ամերիկացի որբասերներու օգնութեամբ հաստատուած որբանոցներու դէմ՝ հրատարակուած քննադատութիւններու քանի մը պատասխաններ զբնական են մեզի : Մարդասիրական սոյն գործին նուիրուած անձեր բնականապէս պիտի զայրանային հրատարակուած խեղաթիւրումներուն դէմ : Սակայն մեր անձնական տպաւորութիւնը սա եղած է թէ աւելի լաւ է լուրթեամբ անտեսել քննադատութիւնները, սպասելով որ որբանոցներու ձեռամբ կատարուած հաւատարիմ գործին եւ անոնց կողմէ ցուցուած ազատամտութեան միջոցաւ հերքուին անոնք : Սակայն իմաստուն բարեկամներու խորհրդով որոշեցինք մեզի զբնականութենէ հետեւին հրատարակել, միանգամայն ցաւ յայտնելով որ այսքան ուշացուցիք անոր հրատարակումը :

ԽՐԵ. Ա. Ե. Դ.

Կարգ մը Հայ լրագրաց որբերու մասին գրածները կարգաւոր շատ գէշ պիտի գաղափարուէինք, եթէ անոնց վրայով անգէտ ըլլայինք : Սա մեր առջեւ ապրող անհայր կամ անմայր որբերը, բարեբարներու խնամոտ հոգատարութեան տակ, գորովալից եւ գուրգուրացող հայրիկներու եւ մայրիկներու գործկին մէջ գոհ ու երջանիկ են. բան մը պակաս չէ անոնց համար — սէր, գորով, հաղուստ, ուտելիք եւ լաւագոյն բնակարան : Հոն է անոնց անձնուէր եւ ճարտար բժիշկնալ՝ Տր. Ըշըր, իրենց գլխին վերեւ. կը կտրէ, կը կարէ, կը դարմանէ անոնց մարմնոյն վերքերը, կը շտկէ շիւ աչքերը եւ կը դարմանէ գոնջ գլուխները որ ծնողաց անհոգութիւնը շինած է :

Ինչ պիտի ըլլար սա տղան, որուն գլուխը երեսը վերքերով լեցուած տարիներով եկեղեցեայ խուցն էր որբասէր ներկայացողներու քթին տակ. ո՞ր մը չգարմանելէ ի գառ՝ երեսն իսկ տեսնել չէին ուղեր : Քիչ մ'եւս, եւ ահա պիտի մեռնէր իր այդ վիճակին մէջ. բայց հոս է հիւս, որբերուն մէջ, վերքերը դարմանուած մաքուր եւ կոկիկ հագուած ու կորուստէ ազատուած :

Անոնց խաղալիկներն իսկ հոգացուած են, որոցմէ ծնողատէր զաւակներն իսկ գուրկ են. գոհ եւ երջանիկ են որբերը, կայտառ եւ գուարթ. կը խաղան, կ'երգեն եւ կ'ուսանին արհեստ, ուսում, հաւատ, կրօն եւ Աւետարան : Ահա այս որբերն են որ օտար բարեբարներու թեւին տակ ապաստանարան գտած օրէն ի վեր կարգ մը յոռեանս գրողներու նիւթ եղած են : Ծամբէ անցնողը, քնէն կանուխ ելողը, գրիչ փորձել ուզողը բան մը կը գրէ եւ Հայ մամուլն ալ անխտիր կը հրատարակէ զանոնք, բայց լուրթեան դատապարտելով տրուած պատասխանները, այնպէս որ մարդ կը փորձուի խորհիլ թէ խմբագիր ու թղթակից ներքին զաշնադրութեամբ մը միացած են հրատարակել միայն ինչ որ իրենց ըսածն է, յոռի թէ ուղիղ : Չենք մոռցած Մուշեղ վարդապետի «Որբանոցներու Շուրջ» գրածին տրուած այն պատասխանը, որ Հայ Ա. կարգի թերթերէն մին իր գրասեղանին մէջ պահեց, վասն զի նպաստաւոր չէր իրենց համար հրատարակել :

Կարգայիք այս օրեր ալ Մ. Բ. թիւ 8-9-ի մէջ որբերու մասին «Աւելի բաղձալին» թղթատիւնին իր անձնական ատենութիւնէն ներշնչուած եւ օր մը Մ. վարդապետն ալ անով ներշնչած լինելով չը բաւականանար. յանուն որբերու անգամ մ'ալ ինք պատեհութիւն կը գտնէ իր հոգին տանջող այդ ատենութեան տարափը անձամբ տեղալ հայ-

ընկերներու եւ մայրիկներու զլխին, կարգ մը գրգռիչ եւ ստայող բանաձեւներ յօրինելով եւ անոնց վրայ նախատանաց եւ հեգնուած թեանց նազըններ բանալով, եւ այդու կը հաւատայ «հիւմորիսթի» մը պսակը կորզել։ Ասոր տեղը հոս չէ, պէտք է գիտնալ թէ իր պաշտպանած խնդիրը գետին զնելով անձի վրայ յարձակելը խօսք ու փաստ չունեցող անձարակներու գործ է։ «Դեռ վաղը եւ միւս օրն ալ ապահովապէս մերն է եւ մեր աչքին առջեւ պիտի մնայ խնդիրը» այսինքն որբերու մարմինն հետ մանաւանդ անոնց հոգիի խնդիրը՝ կ'ըսէ. հաւատա՞նք արդեօք սա խօսքին անկեղծութեանը. իրա՞ն է թէ որբերու մարմինն ու հոգին է որ իրենց մտահոգութիւն եւ տագնապ կը պատճառէ. մենք ալ ասոր չենք կրնար հաւատալ զի իրողութիւնը ասոր հակառակը կ'ապացուցանէ. քանզի ասորին հարկւրաւոր որբեր կան մերկ, նոթի եւ անխնամ, որ կը թափառին փողոցներու եւ շուկաներու մէջ, հոս ու հոն, որոց հոգին ու մարմինը կ'ապականի պիղծ եւ աղտոտ ճամբաներու մէջ, եւ որոնք հոգածու Պատրիարքարանին եւ հոգեւէր ու որբասէր թղթակիցներու անմիջական օգնութեանն ու խնամքին կը կարօտին։ Կը խնդրեմ, թող ըսեն, ինչո՞ւ ատոնք իրենց աչքէն, սրտէն ու խորհուրդէն հեռու անտէր եւ անխնամ կը լքուին փողոցներու մէջ որպէս թէ ազգին դաւակները չըլլան անոնք, եւ «Այսօր ու վաղը» չեն մոռցուիր այն որբերը որոց ոչ մարմինը եւ ոչ ալ հոգին պէտք ունին իրենց խնամքին։ Բանն այսպէս ակներեւ ըլլալով ինտո՞ր կրնանք հաւատալ իրենց անկեղծութեանը։

Մեծ դժգոհանքով մը կը յիշէ որբոց «կիրակի երեք չորս անգամուան աղօթքներն ու դասերը, գիշերուան աղօթքը եւ Սուրբ Գրոց դասը»։ Որբերու հոգին հոգացող Մ. Ի. թղթակիցը հոգեւոյ կը թուլթեան ու շինուածութեան համար ասկէ լաւագոյն ինչ նոր միջոց մտածեր է արդեօք. Սուրբ Գրքը եւ անոր դասը արդեօք ինչո՞ւ զիրենք այդքան կը խորհեցունէ։ Մենք այնպէս կը կարծենք թէ Լուսաւորչական եկեղեցին ալ հոգիներու շինութեան համար առաջին տեղը կու տայ Սուրբ Գրքին, բայց ասոնք ինչո՞ւ կը մերժեն իր անպէտ ու անկարեւոր։ Մեզ կը թուի թէ իրենք ալ չեն գիտեր թէ ինչ կը խորհին. բայց իր գրածէն այնպէս կը հասկնայ թէ իրենց «Աւելի բաղձալին» Հայ կրօնն է, եւ ինչ է այդ. Սուրբ Գրքէն դուրս կամ անկէ գերազանց գիրք մը որ մենք մահկանացուներս չենք գիտեր։ «Հայկական կրօնը, Տոհմային Դաստիարակութիւնը» Այս է անա գրողներու սովորական խօսքը, մենք ալ այս է որ չենք հասկնար, եւ թերեւս նոյնչափ ալ իրենք։

Տոհմային բառով կը հասկնանք այն բանը որ ժողովրդեան մը նախնիք յղայած, ծնած եւ իւրացուցած ըլլալով յաջորդ սերունդն ալ իր ավանդ կը պահէ իր կեանքին հետ տանելով ի բաց առեալ լեզուն, անցելոյն սրբազնիկ նկարագրութիւնը եւ ժողովրդային յատկանիշը որ անբաժան է, ալ ինչ կայ տոհմային։ Եթէ եկեղեցին է, կ'ըսեն, տարակուսելի է այդ. եթէ կեանք, կենցաղ եւ սովորութիւնը խառնուրդ են, հապա խորհելու կ'ըսեն — իրենք թող ըսեն։ Դպրոցներու եւ ուսման ծրագիրը — զարձեւել իրենք թող ըսեն։ Արդեօք որ դարուն մէջ ունեցած են իրենց սեպական եւ նշանաւոր դպրոցները, որ տեղ եւ որոնք ծրագրած են իրենց տոհմային դաստիարակութեան ծրագիրը, ո՞վ ծնաւ իրենց Աստուածաբանու-

թիւնն ու կրօնը։ Չէ՞ որ իրենք անցեալին մէջ ալ օտար դպրոցներու աշակերտած եւ օտարներէ ուսած են ինչ որ իրենցը կը կոչեն։ Եթէ հոյն այնքան աւանդապահ են, պէտք է Քրիստոնէութեան թուականէն աւելի ետ երթան եւ աւելի հին Հայ կրօն մը գտնեն։ Պէտք է փոխեն կղերին գլխարկը որ Յունական է եւ ֆոթին գալոշն ալ որ Եւրոպական է եւ դուրս ձգեն եկեղեցիէն այն սուրբերն ալ որ օտար են։ Իսկ եթէ այդ փոխ առնուած բաներն մնալով եւ հինալով կրնան տոհմային եւ Հայկական դասնալ, կ'ըսեն, թող համբերեն ուրեմն, օր մը իրենցը պիտի ըլլայ ապահովապէս ինչ որ նոր ու օտար կը կոչեն այսօր։ Շատ կը զարմանանք Մ. Ի. թղթակցին ընթացքին. մինչ դժգոհ է որբերու տրուած կը թուլթեան, չենք գիտեր թէ ինչո՞ւ կը դրկէ իւր գաւակներն այն դպրոցը ուր որբերու տրուած ուսումը կ'ուսուցուի։ Այս ինչ ահաւոր հակասութիւն է։

Բայց ո՞չ այս եւ ո՞չ ալ այն է այսքան բողոքներու եւ դանդաղութեան պատճառ. աւելի շիտակը, սկիզբէն ի վեր որբանոցները ու վարիչները քննադատողներու բոլոր իղձն ու երազը այն եղած է թէ իրենք, եթէ այդ ընթացքին հետեւին, կրնան որբերու յատուկ ստակը ձեռք ձգել եւ ատու կարգ մը անանկացած դպրոցներու եւ բաց մնացած ամսականներու պիւտճէն գոցել։ Միթէ այս չէ՞ «Այս անցաւոր աշխարհի վրայ խօսք մը խօսելու կարգ գտնող» թղթակցին ալ «Անհունապէս բաղձալին» խորհուրդը երբ կ'առաջարկէ թէ «Քանի ճամբան կարճ է, ետ առէք որբերը օտարէն եւ փակեցէք խնդիրը»։ Օ՛հ, չքաւորներու ինչ անուշ երազ. բայց այդ երազը միշտ երազ պիտի մնայ։ Եթէ օտար բարերարք յարմար սեպէին, առաջին օրէն որբն ու անոնց յատկացեալ դրամը ձեռք կը յանձնէին, բայց քանի որ չըրին, արդէն գործնական եւ լուր կերպով ըսել էր թէ «Մենք ձեռք չենք վստահիր»։ Պէտք էր հասկնալ զայդ եւ լուր, գէթ ազգային արժանապատուութեան սիրոյն համար։ Կ'երեւի թէ այս ընթացքներու դէմ օտարներու քաղաքավար, ներողամիտ եւ քաղցր վարմունքէն ու զիջումէն քաջալերուած ըլլալովն է որ մտքէ կ'անցնեն որբերը ետ առնուլ. բայց պէտք է գիտնալ թէ ամէն ինչ իր չափն ունի, լուրն ալ, ներքին ալ. երբ չափը անցնի, այն ատեն իրենց չուզածը կը լսեն։ Գործը անուշ տեղը կը կապեն, կ'ըսէ հասարակաց առածը։ Հոս տեղն է ըսել նաեւ թէ որբերու մասին այդ կարգի հրատարակութիւններ Հայ ժողովրդեան լուրջ դասակարգէն ցուրտ ընդունելութիւն մը գտած եւ մեղադրուած են միշտ։ Եթէ օր մը անոնց քուէն վնասուէր, իրենց քուէն չպիտի տային, քանզի բազմամարդ աւելի շատ են իրենց քննադատելի կողմերը։ Թող չը կարծեն թէ աշխարհն անգէտ է Լուսաւորչական խնամակալութեան ներքեւ գտնուած որբերու վիճակին. հատ մը հոս կայ ի նուրազիւղ, Պոլսոյ որբերու գրած գանգատներու ալ տեղեակ ենք։ Ո՛րչափ կը յարմարի իրենց թուրք բանասիրին խորհրդաւոր խօսքը թէ «Անլէրքի լաֆ իլէ վերի տիւնեայա նիզամաթ, պին տիւրլիւ թէսէյիւպ պուլունուր խանէլէրինտէ»։ Նախ ինքզինքնին թող ուղղեն եւ ապա ելլեն ուրիշին կերպ սովորեցունելու։ Մեր վերջին առաջարկն է որ իրենք փողոցի մէջ անխնամ եւ լքեալ որբերը աղտոտ կեանքով կորնչելէ ազատելու միջոցին վրայ խորհին, ապահով լինելով որ Բողոքական խնամքի

տակ գտնուող որբերու հոգին ու մարմինը իրենց խորհածէն խիստ լաւ կը հոգացուին։

Ս. հա թաղձալին բաղձալին։

Խարբերդ
Մայիս 30, 1899

ԱՅՈՒՐ

ԵՓՐԱՏ ԳՈՒԼԵԾԻ ՇՈՒՐՁԸ

Յունիսի վերջին օրերն են։ Բնութեան հետ մեր սրտերն ալ կը բերկրին։ Դպրոցական հանդէսներու ժամանակներէն աւելի երջանիկ պարագայ մը չկայ Խարբերդցուն համար։ Այդ հանդէսներու միջոցով է որ ժողովուրդը քիչ մ'աւելի կը մօտենայ դպրոցի եւ դպրոցականներու, կը թուլթեան եւ լուսաւորութեան։ Ուսման փափաքը շատ յառաջացած կ'երեւի քաղաքիս մէջ։ Ամէն ծնողը հասկցած է իւր մեծ պարտքը, այսինքն դաստիարակել իւր մատաղ սերունդը եւ փրկել զանոնք տգիտութեան ու նախապաշարուն միջոցներէն։ Ասոր համար ամէն ջանք ի գործ կը դնեն իւրենց մեծ նպատակին հասնելու համար։ Ամէն թաղի մէջ երկսեռ դպրոցներ բացուած են։ Այս դպրոցներու մէջ կ'ուսանին զրեթէ 2,000 ի մօտ աշակերտներ ու աշակերտուհիներ։ Միայն Եփրատ Գոլէճի եւ իւր ճիւղերուն մէջ 900 ուսանողներ կան։ Երանի թէ այս փափաքը արժարձէր մեր երկրի ամէն քաղաքի ու գիւղի մէջ։ Եթէ ժողովուրդը այսքան կը հետաքրքրուի, հապա դպրոցականները։ Օ՛հ, կարծես նոր կեանք, նոր եռանդ ստացած կ'երեւն, կը մտնեն, կը շարժին եւ հաստատութեանը ներսը ու դուրսը մասնաւոր ոգեւորութիւն մը կը սկսի։

Յունիս 23ին (Ն. Տ.) կիրակի առաւօտ խոռոն բազմութիւն մը կը գիմէ վերի թաղի ժողովատեղւոյն մէջ ունկնդրել ընթացաւոր կարգին տրուած քարոզը, զոր խօսեցաւ խոյ-լի քարոզիչ Աստուր Էֆ. Եղոյեան՝ բնաբան ունենալով, «Ես եմ ճամբան ու ճամբարութեանը եւ կեանքը» (Յովհ. Ժ. 6)։ Կէս օրին նոյն ժողովատեղւոյն մէջ տեղի ունեցաւ կիրակնօրեայ դասերուն՝ քաղաքի հանդէսը։ Բազմութեան շատութիւնը որոշապէս ցոյց կու տար թէ Խարբերդցիք կը սիրեն կիրակնօրեայ դասերը։ Պատիկ պատանիներ իրենց ոսկեղէն համարները արտասանեցին։ Յետոյ Գոլէճի ուսուցիչներէն երկուքը խօսեցան Պրն. Մարտիրոս Պուճեղեան, «Ես որթն եմ եւ դուք ճիւղերը»։ Արամ Երէցեան, «Յարեաւ Քրիստոս, իսկ դո՞ւ»։ Յունիս 28ին մրցանաւ կարաշխութեան օրը ըլլալով Գոլէճին ընդարձակ սրահն ժամ առաջ լեցուած էր։ Գոլէճի ուսանողները իրարու ետեւէն մրցեցան ճարտասանութեան, երաժշտութեան եւ գեղագրութեան մէջ։ Շատերը յաղթանակ տարած յառաջ կը վազէին մրցանակը խելու, իսկ շատերն պարտուած՝ գլխիկոր ետ կը դառնային։ Յունիս 29 առաւօտ։ Վերջապէս եկաւ ամենուս բաղձալի օրը, երբ չորս օրիորդներ եւ չորս պարոններ չըջանաւորուի վկայական առին հանդիսապէս։ Այս տարուայ բոլոր հանդէսները որոշ կերպով ցոյց կու տային Գոլէճի զարգացումը եւ յառաջացումը։ Կը թաւանայ այս բարձր հաստատութեան վրայ շատ քննադատութիւններ եղան թէ եւ, ստակայն ուրախ ենք որ Բիւրձալի իր անկողմնակալ ոգիով եւ անաչառ գրչով կարեւորութիւն մը չտալէն յետոյ յանդիմանեց զորդներու նուազ շարժառիթները։ Իբր հանրածանօթ հաստատութիւն մը շատ ծառայութիւններ մատուցած է եւ կը մատուցանէ մեր ժողովրդին։

Խարբերդ
Յունիս 5, 1899

ԱՐԱՄ Ս. ԵՐԵՅԵԱՆ

Երիտասարդաց կիրակնօրեայ աղօթքի ժողովը կը սկսի ժամը 8ին (Լ. Թ.) Պայպըլ Հառախ մատրան մէջ. խորհրդածութեան նիւթն է, «Ուստի ան որ կը սեպէ թէ հաստատուու կեցած է, թող զգուշանայ որ չըլլայ թէ խնայ»։ Ա. Կոր. Ժ. 12։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թուրքիոյ Առողջապահական խորհրդոյ
պատուիրակ Տր. Լուքա Աղեքսանդրիայէ կը
հեռագրէ ժանտախտի հետազոյ վիճակագիրը.
Յուլիս 18ին մէկ ղէպը եւ մէկ մահ նախորդ

Նիրակի կէսօրին թնդանօթարանի գործա-
ոցներէն մէկուն մէջ կաթսայ մը պայտե-
աւ եւ շէնքին տանիքն ու պատերուն մէկ

Ռուսաց Սինոդը որոշած է ըստ կարելւոյն եկեղեցական-ծխական շատ ուսումնարաններ բանալ տալ այն Ռուս առաջնորդներուն, որոնց թեմերուն մէջ օտարացեղ ժողովուրդներ կ'ապրին : Միանգամայն հրահանգ տուած է օտարացեղ ժողովուրդները քաջակերել որ իրենց զաւակներն այդ ուսումնարանները ըրինեն : Այդ աշակերտներէն ալ անոնք որ ճաշային ու բարոյական ուշագրաւ յատկութիւններ ցոյց տան՝ պիտի ուսանին Ռուս հոգեւոր դպրոցներու մէջ եւ յետոյ Ռուսիոյ հոգեւոր վարչութիւնէն թոշակ ստանալով պիտի ծառայեն այն ժողովուրդներուն որոնց ը պատկանին իրենք : — Իզմիրեանց կտակի մրցանակաբաշխութիւնը սովորական հանդիսիւ կատարուեցաւ հինգշաբթի Ղալաթիոյ նորնորդարանին մէջ : Յանձնաժողովին ներկայացուած վեց զործերէն ոչ մին ամբողջ մրցանակի արժան դատուած էր : Ուստի մրցանակը բաժնուեցաւ ստպէս . 30 ոսկի 8 Մակարեպոսի . Բարխուժարեանի Ալեքսէյ Երէն և Դեպի, եւս Արշակ երկնատոր զործին համար, տպագրուած ի Թիֆլիզ եւ Զագու . 20 ոսկի Վիեննայի Միխիթարեաններէն Հ. Յակ. Վ. Բոսեանի Հայ և Զոհանի . և չբակաւ երկնատոր տպագիր զործին համար, եւ 15 ոսկի Յար. Էֆ. Մամբեանի Հիւսիս և այդ օրերուն մարտը, Յովհաննէս Պրոսպէր Երէնց ձեռագիր կենսագրականին համար : — Բերայի Հայ վարժարաններու հոգաբարձութիւնը եւ Էսայեան վարժարանի մասնագէտ ուսուցիչները համագումար ժողովի մը մէջ երջնական կարգադրութիւններ ըրին ազգանց բարձրագոյն դասարան մը հաստատելու համար Էսայեան վարժարանին մէջ : — Իզմիրի Արեւելեան Մասն կրտսմեայ հանդէսին տէր եւ տնօրէն Մամբեան Էֆ. Ժիւլիներու խորհրդով պիտի քաշուի զործի տպարէզէն : Այդ առիթով անոր գրական ործունէութեան յորելեանը Հոկտ. 17/29ին յօնելու համար յանձնաժողով մը կազմուած վիճակին առաջնորդ Տ. Մելքիսեղեկ Արք. պակին նախագահութեամբ : — Կիրակի Հայ Հոռմէականներու Երեւելաց ժողովը լատրիարքական տեղապահին նախագահութեամբ եւ կղերական 12 ու աշխարհական 4 անդամի ներկայութեամբ պատրիարքաւան ընտրելիներու հնգանուն ցանկ մը պատասաեց, որու վրայ վերջնական ընտրութիւնը պիտի կատարուի եկեղեցական ժողովին կողմէ, եւ արդիւնքը պիտի տեղեկագրուի Բ. Դրան որպէս զի Կայս. վաւեացման ենթարկուի : Հինգ ընտրելիներն են Կոնստանդի, Էլզարուսի, Սովազը, Կեսարիոս և Մալաթիոյ առաջնորդներ, որոնք ստանան կարգաւ 44, 39, 38, 37 եւ 31 քուէ :

